

Chương 9

Chăn nuôi Cừ

Có rất nhiều hệ thống chăn nuôi cừu khác nhau cho nên rất khó có được những bình luận chung. Ở đây chúng tôi cố gắng phân loại các hệ thống này thành các loại hình khác nhau. Ta có thể thảo luận các vấn đề dinh dưỡng của cừu con riêng và cừu cái riêng tuy nhiên chúng không thật sự tách rời nhau vì nuôi dưỡng cừu cái bị ảnh hưởng bởi số lượng và chế độ dinh dưỡng của cừu con.

Nuôi bộ cừu con

Nuôi bộ cừu con thường chỉ áp dụng đối với những con cừu bị chết mẹ hoặc số lượng cừu con sinh ra quá đông so với khả năng nuôi con của con mẹ. Nếu sữa cừu được vắt để bán hoặc chế biến thì vì lý do kinh tế mà người ta nuôi bộ cừu. Nguyên tắc cơ bản của nuôi bộ cừu đã được thảo luận ở chương 1. Cừu con có thể được huấn luyện để bú bình hoặc máng. Càng tách mẹ sớm càng dễ tập cho cừu nuôi bộ. Điều cần thiết là phải cho bú sữa đầu. Thậm chí ta cũng có thể sử dụng sữa đầu của bò cho bú cũng được. Nếu chẳng may cừu cái bị chết trong khi hoặc sau khi đẻ có thể cho cừu con bú con cái mới sinh khác để đảm bảo cừu con nhận được sữa đầu. Khối lượng sữa đầu cần thiết là vào khoảng 50mg/ kg thể trọng hoặc khoảng 200 ml đến 300 ml cho một cừu con.

Sữa thay thế của cừu con thường có tỷ lệ mỡ sữa cao hơn của bê. Tỷ lệ mỡ sữa cừu thường từ 7% đến 8% và cũng đặc hơn có nghĩa là tỷ lệ nước trong sữa ít hơn sữa dùng bò. Tỷ lệ vật chất khô trong sữa thay thế vào khoảng 20% và 80% nước là được. Sữa thay thế có thể cho cừu con ăn tự do bằng máy pha chế tự động có hệ thống hâm nóng, hoặc có thể cho bú sữa lạnh để ngăn không cho cừu con bú quá nhiều một lúc. Hệ thống tốt nhất và cũng tốn lao động nhất là cho bú bằng bình, vì người cho bú có thể biết rõ cả quá trình bú và theo dõi được những gì xảy ra khi cừu bú. Trong khoảng tuần đầu tiên có thể cho bú 3 lần một ngày. Đối với cừu quá bé giai đoạn này có thể kéo dài hơn một tuần, sau đó có thể giảm xuống còn 2 lần một ngày.

Từ 2 tuần trở đi phải có sẵn thức ăn thô tập ăn để khuyến khích cừu con tập ăn, kích thích dạ cỏ phát triển nhanh và cừu con có thể tự ăn bằng thức ăn thô để sống. Thức ăn tập ăn có thể là khẩu phần vỗ béo, nhưng nên bổ sung thêm các thức ngon miệng như một ít bột ngô rang hoặc cỏ đóng viên. Điều quan trọng là máng tập ăn phải được thiết kế để cừu không thể cho chân vào được hoặc làm bẩn (hình 26). Nếu cừu cho chân vào máng tập ăn thì lượng ăn vào sẽ giảm nhiều và cừu sẽ dễ mắc các bệnh truyền nhiễm hơn.

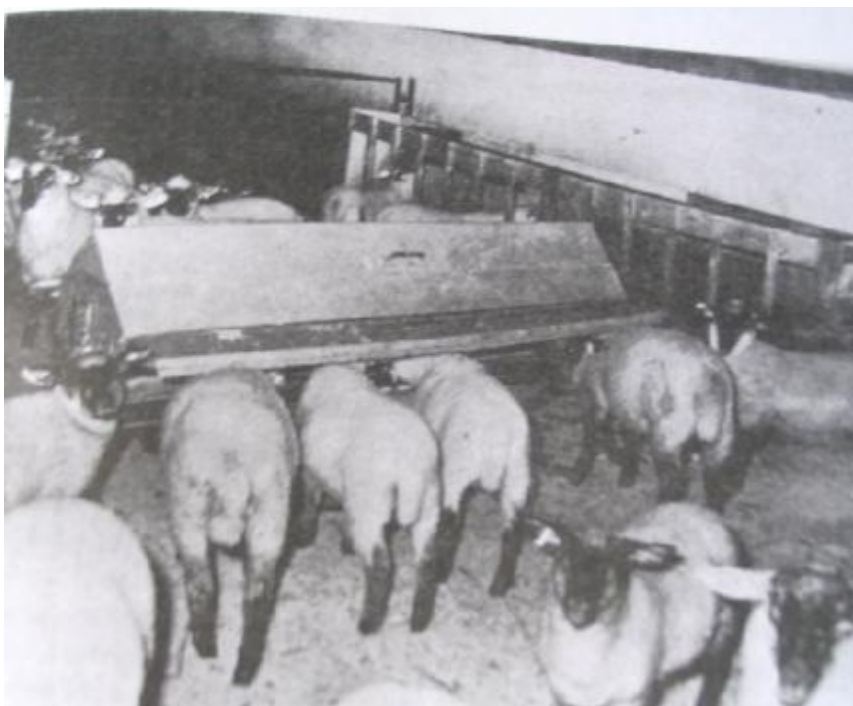
Nuôi dưỡng cừu con cai sữa sớm

Như đã thảo luận tại chương 1, cừu con có thể cai sữa hoặc dùng sữa thay thế từ lúc 4-5 tuần tuổi và cho ăn thức ăn thô. Trước khi cai sữa phải cho cừu ăn chế độ tập ăn. Tiêu chuẩn tốt nhất đảm bảo có thể cai sữa sớm thành công cho cừu là khối lượng thức ăn tập ăn mà cừu có thể ăn vào trước khi cai sữa, khối lượng này vào

khoảng 200gr/ ngày. Đối với cừu chỉ tiêu này ít khi đo đạc được, nên tốt hơn là chọn tuổi cai sữa, cừu con không nên cai sữa dưới 4 tuần tuổi.

Bởi vì nuôi dưỡng cừu cai sữa sớm rất dễ nên nó thích hợp với một số hệ thống chăn nuôi cừu. Giá thành của sữa thay thế thường là cao hơn giá thức ăn thô, cho nên cai sữa sớm cho cừu càng sớm càng tốt. Cừu đã được tập ăn ngũ cốc không nên cho cừu con ra ngoài tiếp xúc với cỏ hoặc cho tập ăn thức ăn xanh, bởi vì cừu khi ăn quen thức ăn ngũ cốc sẽ lớn rất nhanh có thể đạt khối lượng giết thịt vào khoảng 2 đến 3 tháng sau khi cai sữa. Cừu cai sữa sớm không thể chỉ sống bằng cỏ, nên phải cần cho ăn thức ăn tinh. Thường thì trước khi bán ta nên nuôi bằng thức ăn tinh vì khi bán cừu sẽ béo hơn nhiều.

Hình 26: Cừu con cai sữa sớm sử dụng máng ăn được thiết kế chống nhiễm bẩn do phân. ảnh Viên Nghiên cứu Rowett .

ở những hệ thống giống chuyên canh, cai sữa sớm cần để khắc phục hiện tượng chậm động dục lại sau đẻ, khắc phục hiện tượng suy dinh dưỡng hoặc điểm thể trạng thấp của cừu cái khi phối giống. Thể trạng của cừu cái khi phối giống rất quan trọng để có tỷ lệ thụ thai cao. Không có cơ sở nào để cai sữa cừu con sớm lúc mới sinh hoặc trước 40 ngày vì cừu cái rất khó có thai trước 4 – 6 tuần sau khi đẻ.

Tại vùng đồi núi hoặc vùng cao nơi mà chế độ dinh dưỡng cho cừu cái không đủ, có thể cai sữa cho một con trong cặp sinh đôi tại thời điểm 4 tuần tuổi. Phương pháp này có thể cho phép nông dân vùng cao tính toán nâng cao năng suất cừu cái và đảm bảo vẫn có đủ cừu số lượng cừu vỗ béo trong đàn để bán.

Tại các vùng cao có thể cai sữa sớm cho một cừu con để sinh đôi, đồng thời cũng có thể cai một cừu con trong những lứa đẻ sinh ba ở những đàn nuôi ở vùng thấp.

Đối với những con cừu sinh trái mùa, ví dụ những con sinh vào đầu mùa Đông khi cừu cái chỉ được nuôi trong nhà, cai sữa sớm sẽ là phương pháp rẻ hơn và dễ hơn để nuôi tách đàn. Cừu cái có thể nuôi tiếp bằng khẩu phần có các loại thức ăn thô tương đối rẻ tiền cho đến mùa xuân, còn cừu con có thể nuôi vỗ béo nhanh chóng bằng các khẩu phần ngũ cốc.

Vỗ béo cừu cai sữa sớm tương đối đơn giản, mặc dù vậy để có thể thành công cần phải có một số các yếu tố quản lý nhất định.

Khẩu phần ăn do Viện Rowett lập ra để nuôi dưỡng cừu cai sữa sớm bao gồm lúa mạch, lúa mì hoặc ngô nguyên hạt, và protein viên (80% bột cá và 20% khoáng), khoáng vi lượng và vitamin (hình 27) Thuận lợi hơn nếu như cừu cái cũng được nuôi bằng khẩu phần này. Nó tạo điều kiện cho cừu con làm quen với thức ăn và nâng cao được lượng thức ăn ăn vào càng sớm càng tốt. Đối với cả cừu cái và cừu con tỷ lệ thức ăn protein viên chất lượng cao trong khẩu phần ăn nên vào khoảng 10% và kích cỡ thức ăn viên phải cùng cỡ với hạt ngũ cốc để đảm bảo trộn được đồng đều.

Vấn đề kinh tế quan trọng nhất đối với hệ thống nuôi trong nhà là bệnh cầu trùng (coccidiosis) phải được khống chế. Chất độn chuồng khô hoặc sàn bằng lưới thép có thể giúp hạn chế các tác nhân gây bệnh này.

Sỏi bàng quang thường liên quan đến lượng Ma nhê ăn vào. Thường thì lượng Ma nhê trong khẩu phần cho cừu cái có gây nguy hiểm cho cừu con. Một vấn đề nữa thỉnh thoảng xảy ra là sự loạn dưỡng cơ hoặc thiếu vitamin E, Selen. ở một số vùng vẫn
vấn
đề này cần được giải quyết bằng cách tiêm Selen hoặc bổ sung vitamin E.

*Hình 27: Cừu con cai sữa sớm được vỗ béo bằng khẩu phần dựa trên lúa mạch.
ảnh Viện Nghiên cứu Rowett*

Tiêu tốn thức ăn vào khoảng 3 kg thức ăn cho 1 kg tăng trọng có thể đạt được dễ dàng đối với cừu cai sữa sớm.

Vỗ béo cừu sớm

Hình thức vỗ béo cừu đơn giản nhất là lúc tách cừu ra khỏi cừu mẹ khi có thể giết thịt được, nhưng phần lớn cừu con ở các vùng cao được nuôi để dự trữ. Có rất nhiều cách vỗ béo cừu. Phải nhớ rằng cừu mang đi vỗ béo khi nó đã có dạ cỏ phát triển để nó có thể sống bằng các khẩu phần thức ăn thô.

Đối với hệ thống vỗ béo cừu sớm từ khẩu phần cỏ xanh, phụ phẩm nông nghiệp, rau, củ không cần phải cho ăn bổ sung thức ăn tinh. Vấn đề là ở chỗ cừu thường hay

được đưa vào nuôi trên những khu vực mới thu hoạch mà không có thời gian làm quen. Có thể là những hạt ngũ cốc tuốt từ máy gặt đập liên hợp vẫn còn rơi vãi

nhều, hoặc có khu vực bị bỏ lại không thu hoạch do bị mưa. Vì bất cứ lý do gì, ngũ cốc hoặc các thức ăn giàu năng lượng bất ngờ được cho ăn tự do sẽ rất nguy hiểm và mang lại nhiều hiểm họa mặc dù đó là ngũ cốc cả hạt. Như vậy rất cần thiết để cừu tiếp xúc với những vùng như vậy dần dần trong một khoảng thời gian hạn chế mỗi ngày.

Nếu như cừu cần cho ăn bổ sung, thì ngũ cốc nguyên là thức ăn rẻ nhất và có thể cho ăn được, trong nhiều trường hợp có thể cho ăn trực tiếp trên sàn chuồng, chỗ cao ráo. Sử dụng những ngũ cốc loại hai là kinh tế nhất. Nói chung nên cho ăn thức ăn thô cùng lúc với ngũ cốc để đảm bảo cung cấp đủ protein cho cừu.

Vỗ béo cừu muộn

Có rất nhiều hệ thống khác nhau và chỉ có thể thảo luận những điểm chung nhất. Cừu vỗ béo muộn thường được đem bán lúc 9-12 tháng tuổi nhằm thu được giá tương đối cao hơn so với thịt cừu bán vào đầu năm, từ tháng Một đến tháng Tư ở

Anh. Điều này có nghĩa là cừu phải trải qua một giai đoạn nuôi cầm chừng hay nuôi với chế độ dinh dưỡng thấp. Giai đoạn này thường không có thức ăn bổ sung và cỏ xanh hiếm, chất lượng không cao. Khác với cừu vỗ béo sớm, cần có thức ăn bổ sung trong giai đoạn vỗ béo, mặc dù tại một số nơi cánh đồng củ cải đường có thể sử dụng để chăn thả và được coi như là thức ăn duy nhất.

Những con cừu trải qua giai đoạn nuôi cầm chừng có nhu cầu cao về protein và sẽ đáp ứng cao với một lượng nhỏ thức ăn bổ sung có các protein được bảo vệ như bột cá và sẽ có tăng trọng cao. Bột cá nên được cho ăn dưới dạng đậm đặc, bổ sung cho thức ăn thô chất lượng cao.

Có một số loại thức ăn bổ sung dễ kiếm và rẻ hơn lúa đại mạch, mạch, ngô và ngay cả lúa mì cả hạt. Có thể chấp nhận ngũ cốc loại hai. Sử dụng hạt ngũ cốc nguyên và tác dụng của nó về tiêu hoá thức ăn thô đã được thảo luận tại chương Bảy. Nếu muốn sử dụng một cách kinh tế có thể dùng bã bia hoặc bã củ cải đường. Như đã nói ở trên khi dùng các loại thức ăn này phải trộn với thức ăn đậm đặc có tỷ lệ protein cao.

Vỗ béo cừu thâm canh

ở đây những cừu cái đẻ trên một lứa một năm. Cừu cái đẻ ba lứa/ hai năm là rất bình thường. Vấn đề dinh dưỡng cho cừu cái phải được quản lý tốt nhằm có được hệ thống nuôi dưỡng tốt để có số con có chữa nhiều hơn. Khi phối giống, kể cả phối nhân tạo hay phối tự nhiên, cừu cái phải ở thể trạng tốt. Trong khi mọi người đều thừa nhận vấn đề này là mục tiêu cần đạt nhưng không dễ đạt được điều đó.

Nếu cừu đẻ với khoảng cách lứa khoảng cách giữa hai lứa đẻ là 8 tháng thì chúng có khoảng cách 3 tháng giữa lúc đẻ và phối. Một số cừu cái, do phải phối lại nên khoảng cách này chỉ còn chưa đến hai tháng. Kết quả cho thấy cai sữa sớm là rất cần thiết ngay cả khi cừu cái đang cho sữa tốt. Trong rất nhiều trường hợp cừu cái không thể có thai khi đang cho con bú. Giảm lượng thức ăn vào để giảm lượng sữa tiết ra có thể ảnh hưởng đến cừu cái vì nó phải sử dụng mỡ dự trữ trong cơ thể cho tiết sữa dẫn đến thể trạng kém khi phối giống. Đơn giản hơn là giảm lượng protein trong thức ăn để giảm năng suất sữa, ngay cả khi cừu ăn nhiều.

Khoảng một tháng sau khi phối ta nên cho cừu cái ăn khẩu phần duy trì, bằng cách cho chăn thả mật độ cao hoặc cho ăn khẩu phần nhiều xơ. Cỏ khô, rơm ủ U rê hoặc cỏ ủ chua có thể làm thức ăn chính nếu nuôi trong nhà. Có thể chọn rơm khô chất lượng cao không qua xử lý, nếu cừu cái được cho phép bỏ lại khoảng 50% thức ăn thô cho ăn. Chúng sẽ lựa chọn phần nhiều lá hơn (hình 28). Vài tuần trước khi đẻ, tùy thuộc vào sự có sẵn và chất lượng của thức ăn thô, cừu cái có thể được cho ăn bổ sung bằng thức ăn tinh. Việc cho ăn thêm thức ăn bổ sung có hàm lượng protein cao vài tuần trước khi đẻ và 3 đến 4 tuần sau khi đẻ sẽ giúp đảm bảo cho bầu vú phát triển hoàn thiện để có được năng suất sữa cao ở đầu lứa sữa, đặc biệt nếu protein là nguồn protein được bảo vệ khỏi sự phân giải của vi sinh vật trong dạ cỏ. Đối với cừu đẻ trái mùa, dinh dưỡng luôn thừa. Ví dụ cừu thường quá béo trước khi đẻ vào cuối mùa hè và dẫn đến bệnh ngộ độc thai nghén hoặc Acetonaemia. Đối với động vật có vú, và cả người, ăn quá nhiều hoặc quá ít đều không tốt.

Hình 28: Cừu lựa chọn phần lá của rơm và bỏ lại phần thân không ăn. Phía bên trái của hình là rơm lúc mới cho ăn và phía bên phải là phần thân cừu bỏ lại sau khi cho ăn 1 giờ. ảnh: Viện Nghiên cứu Rowett .

Cừ nuôi ở vùng đất thấp

Đối với những đàn cừ nuôi ở vùng đất thấp ta nên đề cập đến những đàn đẻ sớm, trong tháng 1 và 2, và các đàn đẻ muộn, vì các vấn đề dinh dưỡng hơi khác nhau.

Những cừ cái đẻ sớm thường được chăn thả trên những thửa ruộng đã thu hoạch hoặc đồng cỏ cho đến ngày gần sinh. Chúng phải được cho ăn bổ sung thức ăn tinh trong cả giai đoạn chữa cuối và trong thời gian nuôi con để đảm bảo năng suất sữa cao, cừ con chóng lớn và có cừ vỗ béo lấy thịt sớm khi giá thịt cừ cao vào cuối mùa xuân và đầu mùa hè.

Nuôi dưỡng cừ cái đẻ sớm cũng giống như bò sữa. Cần phải cho ăn nhiều những thức ăn tinh bột dễ tiêu hoá như thức ăn viên, và thường ta không tính được mức tiêu thụ các thức ăn thô (cỏ khô, thức ăn ủ chua, rơm ủ v.v) nên lượng thức ăn tinh thường quá cao nên mức tiêu thụ và tiêu hoá thức ăn thô thường bị giảm nhiều, cừ cái nằm ngay ở rang giới của ngộ độc

a xít (acidosis). Cừu cái có thể bỏ ăn, và sẽ bị ngộ độc máu khi mang thai hoặc mắc hội chứng xeton huyết hay Acetonaemia khi nuôi con. Cừu cái tốt nhất là được nuôi bằng thức ăn thô xanh chất lượng cao và chỉ cho ăn một ít thức ăn tinh.

Thành phần thức ăn tinh cho cừu cũng quan trọng như cho bò sữa. Bã củ cải đường dùng làm thức ăn bổ sung tốt hơn thức ăn ngũ cốc viên; hạt nguyên tốt hơn thức ăn tinh viên. Protein bổ sung có thể trộn với hạt ngũ cốc nguyên hoặc bã củ cải đường dạng viên (hình 29). ở đây cũng vậy protein được bảo vệ như bột cá là tốt hơn. Số lượng thức ăn bổ sung phụ thuộc vào chất lượng thức ăn thô.

Soi cừu cái để chuẩn đoán có thai và xác định con nào mang thai kép để có cơ sở lập kế hoạch dinh dưỡng dễ hơn. Cừu cái có thể nhóm lại theo trạng thái mang thai và số lượng thai. Cần nhấn mạnh là tách những con cừu cái có thể trạng kém hơn, ngay cả khi chúng chỉ mang thai đơn vào nhóm mang 2 thai hoặc nhiều hơn. Soi cừu không có nghĩa là loại bỏ phần điều chỉnh của người chăn nuôi mà chỉ nhằm mục đích có được mức dinh dưỡng thích hợp nhất cho từng con.

Cừu cái đẻ muộn ở vùng thấp cần được cho tự do ăn thức ăn thô chất lượng cao; Cỏ khô, thức ăn ủ chua, hoặc củ quả, những thức ăn này thường phải đủ trong thời gian chữa vì cừu sẽ đẻ khi cỏ đang phát triển. Rơm lúa mạch có thể cho ăn với độ bỏ lại 25% là chấp nhận được. Điều này có nghĩa là cừu sẽ chọn phần lá ngon nhất của cọng rơm và bỏ lại phần lớn thân cứng không tiêu hoá được. Nếu rơm được xử lý bằng amôniac, phần từ chối sẽ ít hơn. Nên bổ sung thức ăn tinh vài tuần trước khi cừu đẻ, tùy thuộc vào chất lượng thức ăn thô trong thời gian chữa. Chất dinh dưỡng thường thiếu là protein. Một ít thức ăn bổ sung có chứa lượng protein được bảo vệ cao, như bột cá, thích hợp hơn những loại nguyên liệu có chứa nhiều protein hơn nhưng chất lượng thấp. Protein bổ sung sẽ giúp đảm bảo đủ chất cho bầu vú phát triển và cừu có thể sử dụng hữu ích lượng mỡ dự trữ trong cơ thể để sản xuất sữa cho đến khi cỏ được đáp ứng đủ để duy trì năng suất sữa và únh trưởng của cừu con.

Hình 29: Các thức ăn bổ sung như bã củ cải đường và các thức ăn có tỷ lệ protein cao có thể trộn với hạt ngũ cốc nguyên hạt làm thức ăn cho cừu. ảnh Viện Nghiên cứu Rowett

Nuôi cừu nuôi trên đồi

Vấn đề đối với cừu nuôi trên đồi là các loại thức ăn thô ở đây nghèo dinh dưỡng nên cần phải bổ sung các loại protein phân giải có hiệu quả trong dạ cỏ để lượng thức ăn ăn vào đạt tối đa và tiêu hoá các thức ăn thô có sẵn đạt tối đa. Cũng cần thiết phải cung cấp một ít năng lượng để tránh sút cân và bảo đảm sức khoẻ cho cừu ăn quá thiếu có ảnh hưởng tiêu cực đến cả khối lượng và tỷ lệ nuôi sống của cừu mới sinh.

Bổ sung các loại protein phân giải có hiệu quả trong dạ cỏ như U rê gây ra một số khó khăn vì không có hiệu quả lâu dài, vì vậy phải cho ăn vài lần trong một ngày. Lý tưởng nhất là thức ăn bổ sung phải bao gồm một ít thức ăn cung cấp năng lượng và số lượng tương đối lớn các protein phân giải có hiệu quả trong dạ cỏ. Thí dụ ta có thể cung cấp các khối dinh dưỡng bao gồm U rê, khoáng và rỉ mật hoặc hạt ngũ cốc nguyên.

Thức ăn bổ sung protein trong thời gian cừu để đảm bảo sự phát triển của bầu vú và năng suất sữa ban đầu. Rau và protein động vật bổ sung cũng có thể trộn trong bánh thức ăn và khối liếm.